

УДК 94 (477)

*Ганна Побережець**(Миколаїв, Україна)*

ДЕСЯТИТОМНЕ ВИДАННЯ ПРАЦЬ В'ЯЧЕСЛАВА МАКСИМОВИЧА ЧОРНОВОЛА, ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

У статті авторка намагається подати стислий огляд десятитомного видання творів В.М. Чорновола, як джерело, що вплинуло на розвиток суспільно-політичної думки в Україні, під кутом історіографічного огляду.

Ключові слова: В.М. Чорновіл, рух шістдесятників, Народний Рух України.

У часи незалежності стають все більше відомими моменти з минулого, зростає інтерес до колишніх дисидентів і шістдесятників, їхнього внеску у розбудову України. Найбільший інтерес викликають найяскравіші постаті цього часу, а також те, що спонукало їх до дії, до самозречення і самопожертви.

Серед них – історична постать В. Чорновола, багатогранна, яскрава, харизматична. Активна політична діяльність, його публіцистика, з одного боку, сприяли поступу національно-визвольного руху, водночас, з другого, привертала увагу світової громади до національно-соціальних проблем українського суспільства.

До того ж водночас це сприяє осмисленню його як людини, громадянина, лідера, політика, державного діяча, відсутність донедавна ґрунтовних досліджень, узагальнень, комплексного вивчення життя, діяльності й творчості В. М. Чорновола. І хоча в останні роки (2010–2012) у науковому відношенні все ж таки дещо зроблено, помітні зрушення на краще, однак до цього часу ще залишаються слухними слова одного з його соратників і друзів однодумця, відомого українського громадського діяча, знаного мистецтвознавця Леся Танюка про те, що «сьогодні ми лише на підступах до його життєпису» [1].

Та, на жаль, В.М. Чорновіл не залишив власних мемуарів, спогадів-статей. Лише в своїй автобіографії, деяких інтерв'ю подав окремі факти зі свого життя, діяльності. Зате у своїх публікаціях висвітлював діяльність очолюваної ним політичної організації, аналізував різноманітні суспільно-політичні, культурні та інші події в країні і світі [2].

Отже, до цього часу майже не було змістовних публікацій про В.М. Чорновола. Донедавна фактично були відсутні і наукові розвідки. Однак останнім часом все ж з'явилися статті й книги, в яких розкривається формування його світогляду, політичні погляди, перебування в ув'язненні, на засланні, діяльність зі створення та функціонування часопису «Український вісник», Української Гельсінської спілки, Народного Руху України, державотворчих праць в 1990-х роках, обставини трагічної загибелі та ін. В окреме видання зібрано його редакційні статті з газети «Час/Time».

Важливе значення для осмислення В.М. Чорновола як особистості, громадського і державного діяча має десятитомне видання його праць (ще не завершене, вийшло вісім томів). Видання було започатковане в 2003 році Міжнародним благодійним фондом В'ячеслава Чорновола та видавництвом «Смолоскип» [3].

До першого тому його спадщини увійшли літературознавчі праці В'ячеслава Чорновола, рецензії, критичні начерки, ранні журналістські спроби, статті. В основному це – праці з архіву В. Чорновола, які раніше не друкувалися: про Т. Шевченка, Б. Грінченка, В. Самійленка, матеріали про П. Грабовського, опрацьовані автором в Якутському архіві, та ін.

Другий том творів В'ячеслава Чорновола охоплює його публіцистику з 1965 до початку 1969 р., тобто від нового початку політичної діяльності до звільнення з першого ув'язнення. Це – праці «Правосуддя чи рецидиви терору?», «Лихо з розуму (Портрети двадцяти «злочинців»)», інші роботи цього періоду. Також подаються матеріали,

пов'язані зі «справою» В'ячеслава Чорновола 1967–1967 рр., та закордонні відзиви 60-х років про автора і його твори. Так, у працях «Правосуддя чи рецидиви терору?», «Лихо з розуму (Портрети двадцяти «злочинців»)» містяться матеріали, які В.М. Чорновіл зібрав та таємним шляхом переправив на Захід для того, щоб на проблему України звернули увагу. Тим самим відбувалася боротьба за свободу, становлення національної та політичної рівноваги в суспільстві. Вважається, що ці твори мали вплив і на формування та становлення дисидентського руху.

У своїй збірці «Лихо з розуму» (1967) Чорновіл змалював репресії, які відбувались не в минулому, а за його часу, і які радянська влада вперто заперечувала. Як він зазначав, герой однойменного твору Грибоедова («Горе от ума») Скалозуб вважав, що найкращим способом зупинення дій інакомислячих осіб було б, «щоб їх спинити, зібрати книги всі й спалити». Так само тепер, стверджував Чорновіл, за думку, книгу, слово, за прагнення до пізнання судили людей в 1965 р. Підсудними були не організації чи борці, а просто допитливі, порядні люди, які хотіли знати самі і розповісти іншим правду, і за це їх жорстоко покарали. Чорновіл подав їх життєписи, оповів світові, що це за люди, написав 20 біографій засуджених, одверто подав своє ім'я, прізвище, адресу. Таким чином, він відважно став на шлях легальної боротьби проти диктатури – шлях, яким важко дійти до перемоги, якщо взагалі можна не завжди дійти.

Книга про двадцять засуджених сколихнула сумління світу і започаткувала масовий дух за оборону політичних в'язнів, засуджених за переконання, а її автор опинився сам у в'язниці [4, с. 349-350]. За цю книгу Чорновола заарештували і засудили на три роки таборів, але після 18 місяців ув'язнення звільнили за амністією.

У третьому томі творів у 10 томах В.М. Чорновола опубліковано шість випусків позацензурного журналу «Український вісник», редактором якого він був з кінця 1969 по 1972 р.

У журналах уміщено самвидавні документи середини 60-х – початку 70-х рр. ХХ ст., хроніку репресій-переслідувань, арештів, судів. Усі матеріали вміло об'єднані

редакторськими поясненнями, зауваженнями, доповненнями. У журналах вміщено також документи самого В. Чорновола.

Четвертий том творів у двох книгах – його епістолярна спадщина (поч. 60-х-1998 р.), що складається з трьох розділів: «Листи з неволі», які впорядкував сам автор, «До рідних» та «До друзів і знайомих». Листи обіймають період активної правозахисної діяльності В.М. Чорновола, в основному періоди ув'язнення в радянських політичних таборах та перебування на засланні. Вони становлять надзвичайно змістовний та історично важливий матеріал, це свідчення утвердження та боротьби людини в умовах несвободи проти тоталітарного режиму, формування політичної самосвідомості. Відображають стратегію й тактику українського правозахисного руху.

У заключному розділі серед адресатів – відомі письменники та громадські діячі, колеги з-за кордону, члени Міжнародної Амністії, в'язні сумління.

У п'ятому томі уміщено публіцистику та документи періоду з 1970 по 1984 р. Сюди увійшли матеріали «Справи № 196», які опубліковано вперше.

Шостий том В.М. Чорновола містить матеріали після звільнення з ув'язнення у 1985 р. по квітень 1990 р. – початок державотворчої діяльності. Це – період відновлення журналу «Український вісник» (вип. 7–14), ініціювання і заснування УГС, очолювання прес-служби УГС, випусків, крім «УВ», «УВ-експрес», «Листків прес-служби УГС», активної участі в мітингах 1980-х рр.

У сьомому томі творів В.М. Чорновола у 10-ти томах уміщено його статті, виступи, інтерв'ю. Це – часи початку державотворчої діяльності відомого політика від весни 1990 р. до грудня 1992 р. включно (депутат Верховної Ради, депутат і голова Львівської обласної Ради, кандидат на пост Президента України, гетьман Українського козацтва, співголова НРУ з бер. до поч. груд. 1992 р., далі – голова НРУ). Це – роки попередні здобуття незалежності України та її утвердженням у нелегкій боротьбі за відновлення і становлення самостійної Української держави.

Згідно Постанови Верховної Ради України від 21 березня 2012 р. «Про

відзначення 75-річчя від дня народження Героя України В'ячеслава Чорновола» в одному з пунктів Постанови було вказано, сприяти виданню праць В'ячеслава Чорновола, у тому числі завершення видання творів у десяти томах [5, с.4].

Нещодавно у столичному видавництві «Смолоскип» побачив світ восьмий том із десяти томника творів В.М. Чорновола, який упорядковує його сестра Валентина Чорновіл [6, с.2]. У восьмий том увійшли виступи, інтерв'ю, статті періоду 1993 по 1995 рр. Це боротьба за утвердження незалежності через законотворчу діяльність у Верховній Раді, відстоювання держави, інтересів народу в діяльності Народного Руху України, оцінка щоденних суспільних подій у редакційних статтях газети «Час/Time».

В'ячеслав Максимович Чорновіл є фундаментальною постаттю у час створення незалежної України і його праці є цьому підтвердження. В них міститься все те, що турбувало автора, те, що не могло більше бути з «білими плямами» в історії багатостраждального українського народу.

Джерела та література:

1. Титаренко Л. На підступах до життєпису Чорновола / Л. Титаренко // Голос України. – 2011. – 29 листопада.

2. Автобіографія В. Чорновола [Елект. рес.] // Режим доступу: www.rukhpress.com; Чорновіл В. Я нічого у вас не прошу / В. Чорновіл. – Торонто, 1968; Караванський С. Безперервне інтерв'ю / С. Караванський // Визвольний шлях. – 1981. – № 11; Гайвас Я. Вагомий голос з України / Я. Гайвас // Визвольний шлях. – 1985. – № 9; Вирок В. Чорновола і його коментар // Визвольний шлях. – 1975. – № 12; Звернення В. Чорновола до Ком. прав людини ООН, Міжн. комісії та ін. // Визвольний шлях. – 1981. – № 11.

3. Чорновіл В. Твори : У 10-ти т. – Т. 1–8 / В. Чорновіл. – К., 2003–2012.

4. Левадний І. Українська література в боротьбі і жертви цієї боротьби. В'ячеслав Чорновіл і його збірка «Лихо з розуму» / І. Левадний. – Російщення України. Наук.-поп. зб. Репр. вид. Укр. Конгр. Ком. Америки, Ради обор. і допом. Укр. – К., 1992.

5. Постанова Верховної Ради України від 21 березня 2012 р. «Про відзначення 75-річчя від дня народження Героя України В. Чорновола» // Голос України. – 2012. – 4 квітня.

6. Вийшов з друку восьмий том творів В'ячеслава Чорновола // Український Південь. - № 44. – 2012. – 13-19 грудня.

ПОБЕРЕЖЕЦ Анна

Десяти томное издание трудов Вячеслава Максимовича Черновола, как источник развития общественно-политической мысли в Украине

В статье автор пытается сделать краткий обзор десяти томного издания произведений В.М. Черновола, как источник, который повлиял на развитие общественно-политической мысли в Украине, под углом историографического обзора.

Ключевые слова: В.М. Черновол, движение шестидесятников, Народный Рух Украины.

POBEREZHETS Ann

Ten publication of works Vyacheslav Chornovil as a source of social and political views in Ukraine.

The article tries to make a brief review of ten editions of V.M Chornovil as the source that influenced the development of political thought in Ukraine angle historiographical review.

Keywords: V.M. Chornovil sixties movement, the People's Movement of Ukraine.